

روند تحولات جمعیت
و آینده‌نگری آن در شهر خرم آباد
اثر: بانو مهناز کشاورز

به راهنمایی دکتر مجتبی قدیری معصوم
استادیار دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران
(از ص ۱۰۳ تا ۱۱۵)

چکیده:

شهرها و روند شهرنشینی در ایران از دهه‌های اخیر تحولات عظیمی را پشت سر گذاشته است بگونه‌ایکه طی دهه‌های اخیر تعداد و جمعیت شهرها و توسعه فضایی آنها ابعاد بی سابقه‌ای یافته است. شهر خرم آباد، به عنوان مرکز استان لرستان از این تحولات دور نمانده و با توجه به موقعیت ارتباطی آن در مسیر تهران - خوزستان و مهاجرت‌های روستایی و عشایری در دهه‌های اخیر افزایش جمعیت بالایی داشته است. در مقاله حاضر علاوه بر مطالعه جمعیت و نرخ رشد آن علل و عوامل اصلی افزایش جمعیت در خرم‌آباد و آینده‌نگری آن و زمان مضاعف شدن جمعیت برای سالهای ۱۳۸۵ و ۱۴۰۰ محاسبه شده است.

واژه‌های کلیدی: جمعیت، تحولات جمعیت، شهرنشینی، شهر خرم‌آباد، استان لرستان، نرخ رشد جمعیت.

مقدمه:

شهر پدیده تاریخی و در عین حال جغرافیایی است، شهر ساخته و پرداخته دوران گذشته و حال می باشد و هر دوره تاریخی به نوعی در چشم انداز جغرافیایی آن اثر گذاشته و بالمآل تضادهایی در چهره جغرافیایی آن بوجود آورده است. این تضادها و تباین ها را نمی توان به تنهایی با شرایط مکانی شهر که زاده توپوگرافی شهری است در رابطه گذاشت، بلکه ساختار اقتصادی و اجتماعی حاکم بر حیات شهری را در آن نقشی است (فرید، ۱۳۷۳، ص ۱۷)

همچنین شهر واحد جمعیتی است و جمعیت بگونه ای که در شهر استقرار یافته، باید مورد تشریح قرار گیرد. در برنامه ریزیهای شهری، جمعیت بعنوان اصلی ترین عامل توسعه محسوب می گردد و افزایش آن نه تنها موجب افزایش سطح مسکونی می شود بلکه نیازهای خاصی را نیز در ابعاد مختلف مطرح می سازد. آنچنان که ایجاد مجتمعهای بزرگ ورزشی، توسعه واحدهای حفاظتی و ایمنی، ایجاد فضاهای سبز، ایجاد بزرگراهها به منظور سهولت دسترسی و ایجاد مراکز گذراندن اوقات فراغت را ضروری می سازد. (زنجانی، ۱۳۶۹، ص ۱۳۲)

بر مبنای تعاریف فوق الذکر، در مقاله حاضر، روند تحولات جمعیت و نرخ رشد جمعیت شهر خرم آباد طی سالهای ۱۳۷۵-۱۳۳۵ مدّ نظر قرار گرفته و علل و عوامل عمده رشد جمعیت مورد بررسی و پیش بینی و برآورد جمعیت شهر خرم آباد برای سالهای ۱۳۸۵ و ۱۴۰۰ با سه پیش فرض انجام شده است.

روند تحولات جمعیت و نرخ رشد آن

میزان رشد جمعیت در هر ناحیه حاصل و نتیجه تحولات اجتماعی، اقتصادی، سیاسی در طول زمان می باشد و به عواملی همچون زاد و ولد، مرگ و میر، برون کوچی و درون کوچی هر جامعه ارتباط می یابد. (قدیری معصوم، ۱۳۷۷، ص ۳۱۰)

بر اساس سرشماری عمومی سال ۱۳۳۵، جمعیت شهر خرم آباد معادل

روند تحولات جمعیت و آینده‌نگری آن در شهر خرم‌آباد / ۱۰۵

۳۸۶۷۶ نفر بوده و در طول دهه ۱۳۳۵-۱۳۴۵ به جمعیت شهر ۲۰۹۰۲ نفر افزوده شد و جمعیت شهر از نرخ رشدی معادل ۴/۴٪ برخوردار بوده است. (جدول شماره ۱)

طی سالهای ۱۳۴۵ تا ۱۳۵۵، تعداد ۴۵۳۳۴ نفر به جمعیت شهر اضافه شد و در سال ۱۳۵۵ جمعیت آن به ۱۰۴۹۱۲ نفر بالغ گردید. در این دوره جمعیت شهر دارای رشد متوسطی برابر ۵/۸٪ بوده است. در سال ۱۳۶۵ جمعیت بالغ بر ۲۱۳۹۶۰ نفر (نتایج سرشماری نفوس و مسکن ایران در سال ۱۳۶۵ جمعیت خرم‌آباد را برابر ۲۰۸۲۱۲ نفر گزارش نمود و روستای فلک‌الدین که دارای ۵۷۴۸ نفر جمعیت بوده در این سال به مجموعه شهری خرم‌آباد ملحق گردید. بنابراین در سال ۱۳۶۵ جمعیت ساکن در شهر خرم‌آباد برابر ۲۱۳۹۶۰ نفر بوده است.) شد و نرخ رشد سالانه جمعیت خرم‌آباد در دهه ۶۵-۱۳۵۵ به ۷/۴٪ رسید. بر اساس آخرین سرشماری در سال ۱۳۷۵ جمعیت به ۲۷۲۸۱۵ نفر افزایش یافته و نرخ رشد سالانه آن معادل ۲/۵٪ بوده است. در واقع طی ۱۰ سال از ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵ معادل ۵۸۸۵۵ نفر به جمعیت شهر خرم‌آباد اضافه شده است.

جدول شماره ۱:

تعداد جمعیت و نرخ رشد آن در شهرستان و شهر خرم‌آباد (۱۳۳۵-۱۳۷۵)

مأخذ: مرکز آمار ایران

محدوده	سالهای سرشماری					نرخ رشد سالانه جمعیت به درصد		
	۱۳۳۵	۱۳۴۵	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۳۵-۱۳۴۵	۱۳۴۵-۱۳۵۵	۱۳۵۵-۱۳۶۵
شهرستان (۱) ۴/۸- شهر ۲/۵	۲۶۱۲۳۵	۳۸۹۳۷۱	۵۲۳۲۷۵	۷۵۷۹۸۹	۴۴۲۱۳۳	۲/۱	۳	۳/۷
	۲۸۶۷۶	۵۹۵۷۸	۱۰۴۹۱۲	۲۱۳۹۶۰	۲۷۲۸۱۵	۲/۲	۵/۸	۷/۴

در مورد شهرستان وضع بگونه دیگری است. به این ترتیب که در سال ۱۳۳۵ شهرستان معادل ۲۶۱۲۳۵ نفر جمعیت داشته و طی ۱۰ سال با اضافه شدن ۱۲۸۱۴۶ نفر، جمعیت آن به ۳۸۹۳۸۱ نفر رسید، و نرخ رشد سالانه جمعیت طی این دهه ۴/۱٪ بوده است.

طی دهه ۱۳۵۵ - ۱۳۴۵ با وجود نرخ رشد ۳٪ جمعیت آن به ۵۲۳۲۷۵ نفر در سال ۱۳۵۵ افزایش یافت. در دهه بعد نیز به جمعیت شهرستان ۲۳۴۷۱۴ نفر افزوده شد و با نرخ رشد ۳/۷٪ جمعیت آن به ۷۵۷۹۸۹ نفر رسید. سال ۱۳۷۵ نقطه عطفی در تغییرات جمعیت شهرستان خرم آباد و در نتیجه درصد رشد سالانه آن می‌باشد. با این توضیح که در این سال جمعیت شهرستان نسبت به سال ۱۳۶۵ کاهش یافته و به ۴۶۲۱۳۳ نفر رسید.

علت کاهش جمعیت شهرستان را می‌توان در انتزاع شهرهای کوهدشت، پلدختر، الشتر، نورآباد از شهرستان خرم آباد جستجو نمود. این شهرها در طول دهه مذکور، هر کدام بطور جداگانه به یک شهرستان تبدیل شدند، در نتیجه در سال ۱۳۷۵، شهر خرم آباد تنها شهر شهرستان بود که با توابع خود معادل ۴۶۲۱۳۳ نفر جمعیت را دارا بوده و نرخ رشد سالانه جمعیت شهرستان در طول دهه ۱۳۷۵-۱۳۶۵ معادل ۴/۸٪ بوده است که این رقم غیر واقعی می‌باشد. حال آنکه طبق توضیح قبلی با انطباق محدوده شهرستان خرم آباد در سال ۱۳۷۵ بر روی نقشه سال ۱۳۶۵ مشخص می‌شود که جمعیت شهرستان در سال ۱۳۶۵ حدود ۳۵۴۵۲۰ نفر بوده و بدین ترتیب در صد رشد سالانه جمعیت بطور واقعی ۲/۶٪ می‌باشد.

با بررسی ارقام فوق الذکر می‌توان نتیجه‌گیری نمود که رشد سالانه جمعیت در شهر خرم آباد طی سالهای ۱۳۳۵-۱۳۶۵ بطور مداوم رو به افزایش بوده و بیشترین میزان افزایش را در دهه ۶۵-۵۵ با ۷/۴٪ دارا بوده است.

دلایل این افزایش را می‌توان در تغییر نظام ارزشی، کاهش سن ازدواج و تسهیل

در این امر، عدم پیشگیری از زاد و ولدهای ناخواسته و تسهیلاتی که در اختیار خانواده‌های پرجمعیت قرار می‌گرفت، جستجو کرد ولی از دهه دوم پس از پیروزی انقلاب اسلامی، به مرور مشکلات ناشی از عدم تأمین نیازهای فرزندان بیشتر از جمله تأمین امکانات آموزشی و مسکن و ایجاد شغل کافی متناسب با تعداد تازه واردین به بازار کار، همچنین افزایش توقعات خانواده‌ها و افراد برای انتخاب شریک زندگی موجب گردید که اولاً سن ازدواج افزایش یابد. ثانیاً زوجین برای باروری و زاد و ولد کنترل بیشتری نموده و میل کمتری به ازدیاد نسل داشته باشند و این مسائل موجب کاهش تعداد جمعیت خانوار در دهه ۶۵-۷۵ گردید.

در مقایسه نرخ رشد جمعیت شهرستان و شهر خرم‌آباد ملاحظه می‌گردد که در تمام دوره‌های سرشماری، نرخ رشد جمعیت شهر خرم‌آباد بیش از شهرستان می‌باشد. که دلیل عمده آن جاذبه‌های شهر و تمرکز امکانات در آن نسبت به مناطق روستائی محدوده آن می‌باشد که منجر به مهاجر پذیری و ورود مهاجرین از نقاط دیگر به شهر خرم‌آباد گشته است

علل و عوامل عمده افزایش جمعیت در شهر خرم‌آباد:

علل و عوامل عمده افزایش جمعیت در شهر خرم‌آباد را در موارد ذیل می‌توان جستجو نمود:

(۱) رشد طبیعی جمعیت:

یکی از پارامترهای مؤثر در افزایش جمعیت شهر خرم‌آباد، رشد طبیعی می‌باشد. محاسبه نرخ رشد طبیعی جمعیت^(۱) از طریق تفریق کردن نرخ خام مرگ و میر از نرخ خام مولید یک ناحیه در یک سال مخصوص بدست می‌آید. (بهبروز، ۱۳۷۴، ص ۱۵۲)

طبق جدول شماره (۲) رشد طبیعی جمعیت خرم‌آباد، در سال ۱۳۶۵ معادل

۳/۸٪ و در سال ۱۳۷۵ برابر ۱/۶٪ بوده است. دلیل عمده بالا بودن رشد طبیعی جمعیت در سال ۱۳۶۵، میزان مولید در این سال می باشد در حالیکه در سال ۱۳۷۵ میزان آن کاهش یافته است. از جمله دلایل کاهش مولید در این دوره بالا رفتن سطح آگاهی خانواها، افزایش سن ازدواج دختران و در نتیجه کاهش طول دوره باروری و همچنین اجرای سیاست کنترل جمعیت از طرف دولت می باشد.

جدول شماره (۲):

رشد طبیعی جمعیت در شهر خرم آباد (۱۳۶۵-۱۳۷۵)
 مأخذ: مرکز آمار ایران

رشد طبیعی (درصد)	مرگ و میر در هزار		مولید در هزار		میزان سال
	نرخ	تعداد	نرخ	تعداد	
۳/۸	۱۰/۳	۲۲۰۴	۴۸/۵	۱۰۳۷۹	۱۳۶۵
۱/۶	۱/۵	۴۱۸	۱۸/۰۲	۴۸۴۵	۱۳۷۵

۲- رشد ناشی از مهاجرت:

مهاجرت به مثابه عمده ترین نمود جا به جایی های جمعیتی بر حجم و رشد و دیگر متغیرهای جمعیتی شهرستان خرم آباد اثر می گذارد. پدیده مهاجرت که تحت تأثیر رانشهای مناطق مهاجر فرست و کششهای مناطق مهاجرپذیر و همچنین هزینه های مهاجرت و دستاوردهای آن تحقق یافته، در طول دو دهه گذشته آهنگ نسبتاً شدیدی با سیر فزاینده داشته و تحت تأثیر عوامل یاد شده و تحولات کلان ساختاری از جمله نوگرایی، اصلاحات ارضی و وقوع انقلاب اسلامی چهره شهرهای شهرستان را کاملاً متحول ساخته و ترکیب جمعیت شهری و روستایی را تغییر داده است، بگونه ای که میزان شهرنشینی از ۱۶/۸۰٪ در سال ۱۳۳۵ به ۵۹/۰۳٪ در سال ۱۳۷۵ بالغ شده است.

به عبارت دیگر در سال ۱۳۳۵ کمتر از $\frac{1}{5}$ جمعیت در شهرهای شهرستان زندگی

می‌کردند حال آنکه در سال ۱۳۷۵ بیش از $\frac{1}{4}$ جمعیت در شهر خرم‌آباد اسکان داشته‌اند.

طی سالهای ۱۳۶۵-۱۳۷۵ معادل ۲۲۸۱۰ نفر مهاجر وارد شهر خرم‌آباد شده‌اند که $\frac{46}{5}\%$ آنان از سایر استانها، $\frac{28}{6}\%$ از شهرستانهای دیگر استان لرستان و $\frac{23}{7}\%$ از آبادیهای شهرستان وارد شهر خرم‌آباد شده‌اند.

مطالعه مهاجران وارده به شهر خرم‌آباد بر حسب مدت اقامت در طی این دهه بیانگر آن است که بیشترین تعداد مهاجران با $\frac{18}{01}\%$ مربوط به یکسال قبل از سرشماری و کمترین تعداد آن با $\frac{1}{4}\%$ مربوط به ۹ سال قبل از سرشماری است. (جدول شماره ۳)

این مسئله حاکی از آن است که میزان مهاجرت به خرم‌آباد پیوسته در حال افزایش بوده و در سالهای اخیر شتاب بیشتری به خود گرفته است.

جدول شماره (۳):

مهاجران وارد شده بر حسب مدت اقامت در محل سرشماری

مأخذ مرکز آمار ایران ۱۳۶۵-۱۳۷۵

مدت اقامت در محل سرشماری	تعداد	درصد
جمع	۲۲۸۱۰	۱۰۰
کمتر از یکسال	۴۱۰۸	$\frac{18}{1}$
یکسال	۳۶۰۷	$\frac{15}{8}$
دو سال	۲۸۱۰	$\frac{12}{3}$
سه سال	۲۵۲۴	$\frac{11}{1}$
چهار سال	۲۰۰۶	$\frac{8}{8}$
پنج سال	۲۳۲۴	$\frac{10}{2}$
شش سال	۱۶۵۹	$\frac{8}{2}$
هفت سال	۱۴۹۶	$\frac{6}{6}$
هشت سال	۱۳۱۴	$\frac{5}{7}$
نه سال	۳۳۶	$\frac{1}{5}$
اظهار نشده	۶۲۶	$\frac{2}{7}$

توزیع سنی مهاجران وارد شده به شهر خرم آباد در طول دهه ۶۵-۷۵ نشانگر آن است که ۲۹/۷٪ از مهاجران در گروه سنی ۱۴-۰ ساله، ۶۸/۹٪ در گروه سنی ۶۵-۱۵ ساله، و ۱/۴٪ در گروه سنی بالاتر از ۶۵ سال توزیع شده‌اند.

گروه سنی جوان یعنی ۲۹-۱۵ ساله در حدود نیمی از مهاجران را شامل می‌شود به عبارت دیگر ۴۶٪ کل مهاجران مربوط به این گروه سنی است. این گروه عمدتاً بدنبال یافتن شغل مناسب و بعضاً بدلیل ادامه تحصیل به شهر مهاجرت نموده‌اند که قطعاً اثرات تعیین کننده‌ای بر وضعیت بیکاری شهر خواهد داشت لازم به ذکر است، بیشتر مهاجران از مناطقی که فاقد فرصت شغلی کافی در بخش کشاورزی هستند به شهر مهاجرت می‌کنند علاوه بر این، بیشتر مهاجران جوان روستایی در مقایسه با گروه‌های همسال خود که در روستا ماندگار شده‌اند از مهارت و آموزشهای بالاتری بهره‌مندند؛ از اینرو حوزه‌های مهاجر فرست که بطور عمده روستاهای با امکانات پایین و فاقد جاذبه می‌باشند. بهترین و کارآمدترین نیروی انسانی خود را از دست می‌دهند و توسعه اجتماعی - اقتصادی روستاها با مسائل بسیاری مواجه می‌شود. از سوی دیگر، با مهاجرت این جوانان به شهر هزینه‌های خدمات شهرداری افزایش یافته، تراکم نسبی جمعیت شهر بالا می‌رود و در بعضی موارد نیروی انسانی مورد نیاز برای رشد اقتصادی شهر را در سطح پایین فراهم می‌آورد.

۳) رشد ناشی از گسترش محدوده شهر:

گسترش محدوده شهر، ادغام روستاهای نزدیک را به همراه دارد. در زمینه ادغام روستاها باید گفت، از میان روستاهای نزدیک به شهر روستاهایی که دارای راه ارتباطی آسانتر و پر رفت و آمدتر می‌باشند، از رشد جمعیتی بالاتری برخوردار شده و سریعتر در شهر ادغام می‌شوند. همچنین روستاهایی که به کانونهای اشتغال پیرامون شهر همانند کارخانجات یا کارگاههای صنعتی نزدیک هستند با سرعت بیشتری گسترش می‌یابند. (مختارپور-۱۳۷۵، ص ۷۸)

شهر خرم‌آباد در مسیر توسعه فیزیکی، روستاهای متعددی را در خود جذب کرده، بگونه‌ای که اکنون بخشی از شهر محسوب می‌شوند. بنابراین در دوره‌های سرشماری ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵ نام تعدادی روستا از فرهنگ آبادیهای شهرستان حذف شده است.

شکل‌گیری کالبد شهر و توسعه آن تابع طبیعت آن است. شهر خرم‌آباد شکل خطی باریک و کشیده و گاه پهن و متورم دارد که با پنجه‌هایی به اطراف باز شده و به تبع آن توسعه شهر عمدتاً شمالی - جنوبی است. در نتیجه روستاهای ادغام شده در شهر، در شمال و جنوب شهر واقع هستند. (جدول شماره ۴)

الحاق روستاها به شهر از سال ۱۳۵۵ آغاز شده است. روستاهای پشته سپهوند و حسین‌آباد از دهستان کرگاه در دهه ۶۵-۵۵ و روستای اسپستان از همین دهستان و روستاهای دره گرم علیا و سفلی و روستای فلک الدین طی دهه ۶۵-۷۵ به محدوده قانونی شهر اضافه شده‌اند. طی این دو دهه، شش روستای مذکور ۱۴۹۴۶ نفر به جمعیت شهر افزوده‌اند که بیشترین بخش آن مربوط به روستای فلک الدین می‌باشد.

جدول شماره (۴):

مشخصات روستاهای الحاقی به شهر خرم‌آباد

مأخذ: مرکز آمار ایران (۱۳۷۵ - ۱۳۴۵)

نام دهستان	نام روستا	تعداد خانوار	جمعیت	زمان الحاق	مساحت اراضی کشاورزی	فعالیت
دهستان آسفاله	دره گرم علیا	۳۵۱	۲۰۱۳	دهه ۶۵-۷۵	۱۴۶ هکتار	زراعت-دامداری
	دره گرم سفلی	۲۷۷	۱۵۹۹	دهه ۶۵-۷۵	۱۸ هکتار	زراعت-دامداری - باغداری
نمکی شوسه	فلک الدین	۱۰۱۲	۵۷۵۹	دهه ۶۵-۷۵	۴۹۶ هکتار	زراعت-دامداری - پرورش طیور
دهستان آسفاله	اسپستان	۵۱۶	۳۱۷۷	دهه ۶۵-۷۵	۳۲۰ هکتار	زراعت - دامداری
	پشته سپهوندی	۲۴	۱۳۸	دهه ۵۵-۶۵	-	دامداری
	پشته حسین‌آباد	۳۹۹	۲۲۶۰	دهه ۵۵-۶۵	۱۴۲ هکتار	زراعت-دامداری

آینده نگری جمعیت شهر خرم آباد:

جهت برآورد جمعیت شهر خرم آباد در سالهای ۱۳۸۵ و ۱۴۰۰ از ۳ پیش فرض استفاده شده است که عبارتند از:

(۱) جمعیت شهر با نرخ رشد فعلی رشد خواهد کرد. یعنی رشد جمعیت در دهه آینده ۲/۴۵٪ خواهد بود.

(۲) رشد جمعیت کاهش خواهد یافت و با نرخ ۲٪ رشد جمعیت صورت خواهد گرفت.

(۳) رشد جمعیت شدیدتر خواهد شد و نرخ رشد جمعیت معادل ۳٪ خواهد بود.

بر اساس سه پیش فرض فوق الذکر برای برآورد جمعیت از فرمول $P_t = P_0(1+r)^t$ استفاده شده است. در این فرمول:

P_0 = جمعیت سال پایه یا فعلی

P_t = جمعیت در سال مورد نظر

t = دوره یا تعداد سالهایی که جمعیت پیش بینی می شود

r = نرخ رشد جمعیت به %

۱- پیش فرض اول: در این فرضیه، افزایش جمعیت بر اساس نرخ رشد فعلی یعنی ۲/۴۵٪ ادامه خواهد یافت؛ در اینصورت جمعیت خرم آباد در سال ۱۳۸۵ به ۳۵۰ هزار نفر و در سال ۱۴۰۰ به مرز ۵۰۰ هزار نفر خواهد رسید.

$$r = 2.45\%$$

$$P_t = P_0 (1+r)^t$$

$$P_{1385} = 232815 (1+2.45)^{10} \quad P_{1385} = 347526$$

$$P_{1400} = 272815 (1+2.45)^{25} \quad P_{1400} = 499657$$

۲- پیش فرض دوم: کاهش نرخ رشد جمعیت نسبت به حال و در نظر گرفتن

رشد جمعیت بر اساس نرخ رشدی معادل ۲٪

$$r=2\%$$

$$P_{1385} = 272815 (1+2)^{10} \quad P_{1385} = 332559$$

$$P_{1400} = 272815 (1+2)^{25} \quad P_{1400} = 447581$$

با نرخ رشد ۲٪ جمعیت شهر خرم‌آباد در سال ۱۳۸۵ به ۳۳۲۵۵۹ نفر و در سال ۱۴۰۰ به ۴۴۷۵۸۱ نفر خواهد رسید.

۳- پیش فرض سوم: در این فرضیه نرخ رشد جمعیت، بیش از نرخ رشد فعلی و معادل ۳٪ در نظر گرفته شده است.

$$r=3\%$$

$$P_{1385} = 272815 (1+3)^{25} \quad P_{1385} = 365540$$

$$P_{1400} = 272815 (1+3)^{25} \quad P_{1400} = 571214$$

افزایش جمعیت بر مبنای فرض سوم در سال ۱۳۸۵ به حدود ۳۷۰ هزار نفر و در سال ۱۴۰۰ به ۵۷۲ هزار نفر خواهد رسید.

در محاسبه مدت زمان مضاعف شدن^(۱) جمعیت از طریق فرضیه‌های فوق ملاحظه می‌گردد که با فرض نرخ رشد ۲/۴۵٪ زمان دو برابر شدن جمعیت ۲۸ سال دیگر خواهد بود و با فرض نرخ رشد ۲٪، زمان برای مضاعف شدن جمعیت ۳۵ سال دیگر و با در نظر گرفتن نرخ رشد فزاینده یعنی ۳٪ مدت زمان مضاعف شدن جمعیت ۲۳ سال خواهد بود.

نتیجه:

از خصوصیات جمعیتی شهرستان خرم‌آباد، جوانی جمعیت آن است زیرا با

1. Doubling Time

مدت زمان دو برابر شدن جمعیت از رابطه زیر بدست می‌آید.

$$PDT = \frac{69/315}{r} \quad \text{یا} \quad PDT = \frac{\text{LogNep}2}{r} = \frac{0/69315}{r/100}$$

r = نرخ رشد

بالا بودن بودن درجه و میزان باروری، جمعیت (۱۴-۱۰) سال شهرستان و شهر خرم آباد به ترتیب ۳/۴۵٪ و ۴۲٪ کل جمعیت را تشکیل می‌دهد و این خود یکی از مشکلات جمعیتی در حال و آینده است؛ لذا ضروری است تدابیری منطقی و اصولی بر اساس برنامه ریزیهای دقیق اندیشیده شود.

نکته قابل توجه، مهاجرت روستائیان به شهر خرم آباد است. شهرنشینی^(۱) و شهرگرایی^(۲) از ویژگیهای غالب جمعیت شهرستان خرم آباد می‌باشد. امروزه بر خلاف دهه‌های گذشته که ایلپاتی و عشایری بودن، ارزش اجتماعی محسوب می‌شد، زندگی شهری و شهرنشینی شیوه غالب اسکان گردیده است. حتی در روستاها بویژه روستاهای بزرگ، گرایشات شهری وجه غالب زندگی خانواده‌ها گشته است. از سوی دیگر شهر خرم آباد بعنوان تنها شهر شهرستان به علت وجود مراکز متعدد سیاسی، اقتصادی، اداری و انتظامی و موقعیت مکانی خاص و قرارگیری بر سر راه تهران - اهواز بعنوان گذرگاه مطرح بوده و مجموعه عوامل فوق الذکر موجبات افزایش مهاجرت به شهر خرم آباد را فراهم می‌نماید.

عوامل فزاینده جمعیت (نرخ بالای رشد طبیعی جمعیت و مهاجرت) موجب افزایش رشد عمومی جمعیت در شهر شده و زمان دو برابر شدن جمعیت را تسریع می‌نماید؛ بطوریکه با خوش بینانه‌ترین فرض و با پیش فرض اینکه نرخ رشد جمعیت کمتر از میزان فعلی باشد، در سال ۱۳۸۵ جمعیت شهر به حدود ۳۵۰ هزار نفر و در سال ۱۴۰۰ به ۴۵۰ هزار نفر خواهد رسید و در حدود ۳۵ سال دیگر جمعیت شهر خرم آباد، دو برابر خواهد شد.

این در حالی است که توسعه شهر از طرف غرب و شرق محدود به کوههای سفیدکوه و شیرکشان و از جانب شمال شرقی به کوه سیاه‌کمر (مخمل‌کوه) محدود است و امکان توسعه شهر در این جهات وجود ندارد. در نتیجه محدودیت در زمینه امکانات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و فضایی مشاهده می‌شود.

در چنین شرایطی، رشد جمعیت بر رشد توسعه پیشی خواهد گرفت. بنابراین لازم است بر افزایش جمعیت بخصوص در نواحی روستایی کنترل بیشتری اعمال شود و با ایجاد زمینه‌های اشتغال در محیط‌های روستایی از مهاجرت بی رویه روستائیان به شهر خرم‌آباد جلوگیری بعمل آید. در غیر اینصورت شهر در آینده‌ای نه چندان دور، رشد جمعیت خود را تحمل ننموده و محیط زیبای شهر خرم‌آباد به حد بحران جمعیتی خواهد رسید.

منابع و مأخذ:

- ۱- بهروز، فاطمه - زمینه‌های غالب در جغرافیای انسانی - انتشارات دانشگاه تهران، چاپ اول ۱۳۷۴
- ۲- زنجانی، حبیب‌الله - جمعیت و شهرنشینی در ایران - جلد اول، مرکز مطالعات شهرسازی و معماری ۱۳۶۹
- ۳- فرید، یدالله - جغرافیا و شهرسازی - انتشارات دانشگاه تبریز، چاپ سوم ۱۳۷۳
- ۴- قدیری معصوم، مجتبی - توان‌سنجی نواحی جغرافیایی ایران برای برنامه‌ریزی توسعه اقتصادی - رساله دکتری، دانشگاه تهران ۱۳۷۷
- ۵- مختارپور، رجبعلی - ارزیابی روشهای تعیین محدوده در طرحهای هادی شهری استان مازندران، وزارت کشور، تهران ۱۳۷۵
- ۶- مرکز آمار ایران - نتایج سرشماریهای عمومی نفوس و مسکن - شهرستان خرم‌آباد ۱۳۳۵
- ۷- مرکز آمار ایران - نتایج سرشماریهای عمومی نفوس و مسکن - شهرستان خرم‌آباد ۱۳۴۵
- ۸- مرکز آمار ایران - نتایج سرشماریهای عمومی نفوس و مسکن - شهرستان خرم‌آباد ۱۳۵۵
- ۹- مرکز آمار ایران - نتایج سرشماریهای عمومی نفوس و مسکن - شهرستان خرم‌آباد ۱۳۶۵
- ۱۰- مرکز آمار ایران - نتایج سرشماریهای عمومی نفوس و مسکن - شهرستان خرم‌آباد ۱۳۷۵

Archive of SID